

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Miriam Hajrová

Aktivity podporujúce rozvoj tvorivého písania

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Bratislava
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Miriam Hajrová

Kontakt na autora: Pracovisko: ZŠ Tribečská 1653/22, 955 01 Topoľčany,
miriamhajrova@gmail.com

Názov OPS/OSO: Aktivity podporujúce rozvoj tvorivého písania

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: VII. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: PaedDr. Mária Onušková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

tvorivé písanie, žiaci, aktivity, metodický postup, techniky písania, pisateľ, kritické myslenie

Anotácia

Práca opisuje, čo je vlastne tvorivé písanie, a zároveň poskytuje niekoľko ukážok pisateľských techník, ktoré je vhodné využiť už v primárnom vzdelávaní. Pisateľské techniky sa dajú využiť vo viacerých predmetoch, o čom svedčia aj ukážky prác žiakov. V poslednej kapitole opisujem vyučovací blok s využitím všetkých vysvetlených techník tvorivého písania.

OBSAH

ÚVOD	5
1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI V EDUKAČNEJ PRAXI	6
1.1 Kontext a rámec	6
1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny	6
1.3 Ciele osvedčenej pedagogickej skúsenosti	6
1.4 Požadované kompetencie od žiaka	6
1.5 Požadované kompetencie od učiteľa	7
2 TVORIVÉ PÍSANIE	8
2.1 Čo je tvorivé písanie	8
2.2 Základné princípy tvorivého písania	11
3 METÓDY ROZVÍJAJÚCE PÍSANIE	13
3.1 Voľné písanie	13
3.2 Riadené voľné písanie	14
4 TECHNIKY TVORIVÉHO PÍSANIA	16
4.1 Clustering (Zhlučovanie)	16
4.2 Cinquain	18
4.3 Haiku	20
4.4 Akrostich	21
4.5 Niekedy tu(Niekedy som)	22
4.6 Zmena perspektívy	23
4.7 Inzerát	24
5 NAŠA PRÍRODA – RÔZNORODOSŤ PÍSANIA	26
5.1 Všeobecná charakteristika aktivity	26
5.2 Postup a organizácia činnosti žiakov	26
5.3 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity	27
ZÁVER	29
Zoznam príloh	30

ÚVOD

Hlavným impulzom na písanie tejto práce bola moja skúsenosť s rozvojom kritického myslenia u žiakov prostredníctvom tvorivého písania. Dnes, keď sa stále hovorí o čitateľskej gramotnosti a o čítaní s porozumením, ako keby sa zabúdalo na písanie. Mnohé školy pochopili význam tvorivého písania a do svojich školských vzdelávacích programov si zaradili tvorivé písanie ako predmet. V škole, kde pracujem, takýto predmet nemáme, ale aj napriek tomu dokážeme prierezovo využívať rôzne techniky písania takmer vo všetkých vyučovacích predmetoch.

V práci predstavujem niekoľko techník, ktoré umožňujú žiakom navyknúť si na princípy tvorivého procesu, ktoré reprodukčno-mechanický prístup k vyučovaniu zamieňajú na kreatívnu činnosť. Na hodinách tak môžu fungovať ako živé bytosti – ako ľudia, ktorí vedia uvažovať, predvídať, mýliť sa, tápať, dúfať, prejavovať empatiu, humor, sklamanie, hnev i vášeň, najmä však tvorivosť a originalitu, ktoré sú celkom hodné stimulácie a podpory. Učia sa tak zároveň kriticky myslieť a kriticky hodnotiť všetky javy, skutočnosti a udalosti v okolí a v vzdialenom svete. Toto je jedným zo spôsobov ako rozvíjať kľúčové kompetencie žiakov v základných školách. Opísané aktivity mám vyskúšané so žiakmi primárneho vzdelávania, ale myslím si, že sú vhodné aj pre starších žiakov.

Prácu mám rozdelenú do piatich kapitol. V prvej kapitole opisujem ciele OPS a kompetencie žiaka a učiteľa. V druhej kapitole vysvetľujem čo vlastne tvorivé písanie je a aké sú základné princípy tvorivého písania. V tretej kapitole opisujem metódy rozvíjajúce písanie. Techniky tvorivého písania s konkrétnymi ukázkami prác žiakov a s odporúčaniami ich použitia v praxi opisujem vo štvrtej kapitole. V poslednej kapitole som vytvorila ukážku vyučovacieho bloku s environmentálnou tematikou ochrany okolitej prírody, s využitím pisateľských techník vysvetlených v predchádzajúcej kapitole.

1 OPIS OSVEDČENEJ PEDAGOGICKEJ SKÚSENOSTI V EDUKAČNEJ PRAXI

1.1 Kontext a rámec

Navrhované aktivity tvorivého písania boli realizované na prvom stupni základnej školy. Primárna škola – 1. stupeň základnej školy vytvára elementárne predpoklady na edukáciu na vyšších stupňoch i neskorší úspešný život v spoločnosti. Základným cieľom primárnej edukácie je „mnohostranný rozvoj osobnosti každého dieťaťa“.

Na jednotlivých hodinách učiteľ pracuje so žiakmi, ktorí tvoria svoje práce spoločne alebo individuálne. Najčastejším aplikačným priestorom tvorivého písania v primárnej škole by mala byť jazyková, komunikačnoslohová a literárna edukácia. Žiadne bariéry sa však nekladú na využívanie tvorivých pisateľských aktivít ani v ostatných predmetoch. Tvorivé písanie je jedným z vhodných programov na plnenie základných cieľov vyučovacieho jazyka, slohu i literatúry v primárnej škole.

Záväzný pedagogický dokument – ISCED 1 (Štátny vzdelávací program pre primárne vzdelávanie) odlišuje od seba vzdelávacie oblasti a prierezové témy. Tvorivé písanie by mohlo byť súčasťou vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia, má však mnohoraké uplatnenie nad rámec tejto oblasti. Možno totiž hovoriť o tvorivom písaní ako o prierezovej téme, ktorá vďaka svojim stratégiám a metódam pomáha žiakovi uchopiť myšlienku a ďalej s ňou manipulovať až do momentu prezentovania poznatku alebo názoru. Tvorivému písaniu treba v primárnej škole nájsť priliehavú pozíciu a presne definovať prostriedky, ktorými môže učiteľ v prípade potreby podľa vlastných edukačných cieľov narábať (Klimovič, 2009, s. 87).

1.2 Špecifikácie cieľovej skupiny

Techniky tvorivého písania, ktoré opisujem v práci boli realizované so žiakmi druhého až štvrtého ročníka základnej školy. Tieto aktivity je však vhodné využívať aj so staršími žiakmi základnej školy.

1.3 Ciele osvedčenej pedagogickej skúsenosti

Hlavným cieľom tejto práce bolo vyzdvihnúť význam tvorivého písania a ukázať niekoľko techník tvorivého písania využiteľných už v primárnom vzdelávaní.

V procese tvorenia textu prechádzame podobnými vnútornými pochodmi ako sú skúsení autori, čo nám umožňuje citlivejšie vnímať význam slov, slovných spojení, metafor, obrazného a symbolického jazyka. Primerané použitie techník podporujúcich verbálnu tvorivosť žiakov v jazyku, slohu a literatúre prispieva ku kultivovaniu jazykového vyjadrovania, ktoré je čiastkovým cieľom vyučovania materinského jazyka už na 1. stupni základnej školy.

1.4 Požadované kompetencie od žiaka

- poznať obsahovú aj formálnu stránku písma, vedieť ho samostatne využiť,
- vedieť samostatne pracovať,
- vedieť pracovať v skupinách,
- vedieť pochopiť význam textu,
- vedieť vyjadriť svoje pocity.

1.5 Požadované kompetencie od učiteľa

- vedieť u žiakov rozvíjať kritické myslenie,
- poznať význam tvorivého písania,
- mať osvojené didaktické zásady, stratégie, metódy a techniky tvorivého písania,
- vedieť plánovať, pripraviť a tvorivo riadiť proces písania,
- flexibilne reagovať a stimulovať nové, pre žiakov podnetné situácie,
- diagnostikovať, akceptovať a saturovať aktuálne potreby žiakov,
- byť schopný sebareflexie a permanentného sebarozvíjania,
- mať schopnosti a možnosti systematicky tvoriť a riešiť úlohy v osobnom aj verejnom kontexte.

2 TVORIVÉ PÍSANIE

Základom každého písania je personálne písanie v zmysle objavného procesu pri tvorbe nových myšlienok. Považujeme ho za produkčnú komunikačnú zručnosť so širokým vymedzením samostatného pojmu.

- Integruje jazyk a literatúru
- Pomáha pri získavaní istoty a sebadôvery
- Eliminuje obavy z písania
- Odhaľuje nevšedné vo všednom
- Pestuje obrazotvornosť
- Kultivuje čitateľa
- Učí myslieť
- Učí počúvať samých seba, svoje zmysly
- Je prostriedkom seboznávania, seba vyjadrenia a sebarozvoja
- Odstraňuje bariéry
- Je dielňou a herňou

2.1 Čo je tvorivé písanie

Napriek tomu, že termín tvorivé písanie sa už udomácnil v didaktických aj metodických materiáloch, ešte stále nemá presne, jednoznačne definovaný obsah. V odbornej literatúre zahraničnej i domácej sa pod týmto pojmom skrýva celá škála interpretácií a chápaní, oscilujúca od písomnej produkcie akýchkoľvek kratších či dlhších textov až po tvorbu rýdzo umeleckého textu. V užšom didaktickom ponímaní vymedzenie tohto pojmu kolíše od techník napomáhajúcich tvorivú manipuláciu s jazykovým materiálom až po techniky, ktoré umožňujú pestovať kritickú recepciu a interpretáciu umeleckej literatúry.

Tvorivé písanie predstavuje súbor aktivít, ktoré motivujú k hre a originálnej manipulácii s jazykovým materiálom, podnecujú využívať jazyk tvorivo. Mení rolu čitateľa na spolutvorcu textu. Tvorivé písanie ako metóda tvorivého vyučovania nabáda žiaka odhaľovať vlastnú tvorivosť tým, že vyžaduje zapojiť do aktivity celú osobnosť, jej skúsenosti, emócie, inteligenciu predstavivosť i obrazotvornosť. Zahŕňa v sebe celú škálu stratégií, techník, postupov a metód, ktoré usmerňovaním a stimulovaním pisateľskej skúsenosti privádzajú pisateľa k sebareflexii a tvorivej sebaexpresii (Klimovič, 2009, s.30).

Tvorivé písanie sa v škole zameriava najmä na:

- a) rozvíjanie individuálneho štýlu pisateľa – uvedomenie si vlastného ja, reflektovanie vlastných schopností a vlastného myslenia;
- b) optimalizáciu pisateľských zručností (schopnosť rozvíjať myšlienku, schopnosť dodržať tematickú postupnosť, schopnosť logicky usporiadať výpovede, schopnosť tvoriť súdržný text, schopnosť dosiahnuť komunikačný zámer atď.);
- c) zvládnutie rôznych techník tvorby textu;
- d) rozvíjanie prirodzeného písania;
- e) podporu sebavedomia, odbúravanie strachu z písania;

- f) rozvíjanie pisateľovho chápania etapovosti procesu písania i funkcií a významu jednotlivých etáp;
- g) vytváranie predpokladov pisateľa na uvedomovanie si štruktúrovanej povahe textu;
- h) potrebu zreteľnej kontextualizácie písania najmä u prvopisateľov (Klimovič, 2009, s. 28 – 29).

Písomné vyjadrovanie je mocným nástrojom na podporu a rozvoj kritického myslenia. Napriek tomuto faktu sa možnosti písomného vyjadrovania často prehliadajú. V škole stále prevláda tradičné používanie písomného prejavu, ktoré sa sústreďuje na finálny produkt a nie na proces jeho tvorby.

Učiť sa kritickému mysleniu prostredníctvom písania je veľmi efektívne vzhľadom na rozvíjanie kognitívnych činností myslenia, uvažovania a riešenia problémov, ako aj pri reflexii a tvorivej činnosti.

Cvičenia tvorivého písania motivujú učiacich sa k hre so slovom, vedú ich k tvorivej manipulácii s jazykovým materiálom, stimulujú ich „uvedomovať si“ jazyk, kultivovať asociatívne myslenie, generovať nové, netriviálne slovné spojenia a aktivizovať slovnú zásobu v kontexte relevantnom ich zámerom. Súčasne ich učia uvedomovať si význam a váhu slov, hľadať adekvátne lingvistické a štylistické riešenia vlastných komunikačných zámerov tak na úrovni lexikálnej, ako aj syntactickej a štylistickej. Prehľbujú tiež expresívnosť ich vyjadrovania. Rôznymi štruktúrovanými postupmi, čiastočne kontrolovanými a otvorenými technikami im umožňujú produkovať kratšie texty „lyrického“ či naratívneho charakteru, vedú ich krok za krokom k pokusom o vlastnú „tvorbu“.

Tvorivé písanie teda pomáha učiacemu sa vyjadriť to, čo chce, spôsobom, ktorému čitateľ správne rozumel. Kultivuje nielen jeho autorsky štýl, ale učí ho aj lepšie rozumieť textom iných. Súčasne tvorí protiváhu jednostrannému a na jazykovú normu orientovanému písaniu.

Techniky tvorivého písania pripravujú čitateľa na vnímanie umeleckého textu tým, že využívajú jeho intuitívne estetické cítenie a predstavivosť. Vedú ho k vnímaniu jazyka umeleckého diela z pohľadu tvorcu, z pohľadu vlastnej produkcie textového materiálu a pomáhajú zvýšiť jeho citlivosť na obraznú povahu literárneho textu. Učia ho byť aktívnym účastníkom pri dekódovaní textu prostredníctvom jeho pretvárania, resp. dotvárania „vpisovaním sa“ doň a tým mu otvárajú cestu k chápaniu textu „zvnútra“. Na základe komparácie ho učia vnímať vlastný výtvor i pôvodný umelecký text z rôznych uhlov pohľadu.

Prostredníctvom usmerňovaného procesu tvorby a konfrontácie s literárnym textom techniky tvorivého písania pomáhajú učiacim sa pochopiť základy umeleckých postupov a prostriedkov, funkciu estetického ozvláštnenia, obsahovosť formy, pripravujú učiacich sa na vnímanie estetických hodnôt a, v neposlednom, rade kultivujú aj ich záujem o čítanie.

Pri aplikácii tvorivého písania v edukačnom procese východiskovým princípom metodicko-organizačných štruktúr a foriem vyučovacej aktivity je zameranie na procesnú stránku tvorby. Dôležitý teda nie je len výsledok činnosti, jej finálny produkt, ale aj proces, ktorý k nemu vedie.

Činnosť žiakov možno z tohto pohľadu rozdeliť do troch základných fáz:

- a) prípravno-motivačná fáza
- b) fáza písomnej produkcie
- c) fáza prezentačno-hodnotiaca

- a) Motivačné a zahrievacie úlohy sú zamerané na to, aby učiach sa podnietili k činnosti, aby v nich boli priamo zaangažovaní. Stimulačné cvičenia môžu mať rôzny charakter: brainstorming, asociačne hry, jazykové hry, úlohy zamerané na vybavovanie spomienok a komentovanie zážitkov, diskusie o možných postupoch pri riešení úloh, motivačno-stimulujúce úlohy postavené na práci s umeleckým textom, resp. s jeho úryvkom, zadania zamerané na rozšírenie alebo oživenie slovnnej zásoby a pod. Z pohľadu žiakov ide o činnosti, počas ktorých sa pripravujú na ťažiskové zamestnanie – na vlastnú písomnú produkciu.
- b) Do ďalšej kategórie sú zaradené všetky činnosti žiakov súvisiace s priamou písomnou produkciou na hodine. Tieto činnosti môžu mať rozmanitú organizačnú podobu (môže ísť o samostatný individuálny písomný prejav, kooperatívnu písomnú produkciu vo dvojiciach alebo v skupinkách), podstatné však je, že učiaci sa v rámci týchto činností venujú tvorivým, divergentným myšlienkovým procesom, ktorých výsledkom je viac alebo menej ucelený text.
- c) Tretiu fázu tvoria tie činnosti žiakov, ktoré súvisia s prezentáciou výsledkov písomnej produkcie: čítanie alebo prednes čiastkového alebo výsledného produktu individuálnej, párovej alebo skupinovej činnosti, percepcia prezentovaného vytvoreného textu a jeho spontánne neverbálne alebo zámerné verbálne hodnotenie. Je nesporné, že rozdelenie činnosti žiakov do uvedených kategórií je len rámcové, pretože v praxi sa jednotlivé činnosti neraz navzájom prelínajú.

Tvorivé písanie má aj charakter činnostne orientovaného učenia (sa). Takýto typ učenia (sa) dáva čas na premýšľanie a „prežívanie“ učiva, zdôrazňuje individualizáciu a diferenciaciu v procese učenia sa a taktiež kladie dôraz na samostatnosť žiakov v plánovaní, realizácii aj hodnotení vlastnej činnosti. Namiesto vypreparovaných školských vedomostí, zbavených životného kontextu, majú žiaci možnosť spoznávať aj také stránky sprevádzajúce každú činnosť, ako sú ťažkosti, problémy pri realizácii istého zámeru, zložitost', konfliktnosť alebo rozporupnosť skutočností. Činnostne orientované učenie podporuje aj rozvoj socialno-komunikačných spôsobilostí – schopnosť viesť dialóg, zdôvodňovať svoje stanoviská, pozorne počúvať druhého a pod. Tvorivé písanie má aj podobu učenia sa prežívaním, nakoľko počas tvorivého procesu učiaci sa aktivizujú svoj emocionálny i racionálny skúsenostný a zážitkový potenciál, reflektujú svoje nálady a vcitujú sa do svojich imaginatívnych hrdinov, resp. postáv umeleckých textov.

Na úlohu a význam tvorivého písania z hľadiska rozvoja osobnosti poukazovali a poukazujú nielen pedagógovia či psychológovia, ale aj renomovaní spisovatelia:

Virginia Woolfova ho napr. vníma ako prostriedok seba vyjadrovania, Hermann Hesse zasa hovorí o ňom ako o vedomom sebahľadaní a sebaodhaľovaní. Chápanie tvorivého písania ako prvku stimulujúceho osobnostný rast potvrdzuje aj stúpajúci záujem

o autobiografické tvorivé písanie ako prostriedok introspekcie, ktorý pomáha vyrovnať sa so zložitými citovými a psychickými problémami alebo s ťaživými životnými skúsenosťami. Túto funkciu tvorivého písania exploatuje aj psychoterapeutická prax, ktorá ho využíva ako účinný prostriedok seba projekcie, seba pochopenia a seba integrácie. Takýto prístup, ktorého podstatou je chápanie zážitkového sveta subjektu ako zdroja tvorivého písania, integrujúceho a rozvíjajúceho osobnosť, je východiskom aj nášho uvažovania o mieste tvorivého písania v edukačnej praxi. Pri tvorivom písaní nejde o objavovanie nových, nepoznaných súvislostí a informácií, ležiacich mimo subjektu.

Techniky tvorivého písania využívajú ako zdroj celý komplex pocitov, predstáv, postojov, názorov a zážitkov jedinca, jeho skúsenostný kapitál. Z tohto materiálu jediniec vyhladáva relevantné detaily, námety, motívy, spája ich do nových súvislostí, skúma ich, nazerá na ne z rôznych uhlov, pokúša sa predstaviť si ich v novom, nezvyčajnom svetle, ozvláštňuje ich, vkladá do nich presvedčivosť výrazu a silu emócií. Netreba zabúdať ani na to, že v súčasnosti sa kreativita považuje za jednu z kľúčových personálnych kompetencií moderného človeka.

Uvádzanie techník tvorivého písania do výučby možno preto považovať za prospešné aj z pohľadu budúceho profesionálneho a kvalifikačného rastu jedinca ako súčasť všeobecného výcviku tvorivosti napomáhajúceho rozvíjať produktívny štýl myslenia. Pri práci s úlohami tvorivého písania žiaci dostávajú príležitosť podieľať sa na hodnotení svojej činnosti, čo podporuje mieru ich zainteresovanosti a zaangažovanosti na vlastnom učení sa a pomáha zvyšovať ich sebaúctu, ich dôveru vo vlastné učebné schopnosti. Jednou z dominantných črt tvorivého písania je samostatná práca. Žiaci môžu napredovať vlastným tempom, môžu si sami voľiť mieru vynaloženého úsilia a tým aj prevziať zodpovednosť za výsledky svojej práce. Samostatná aktívna činnosť im môže priniesť väčší zážitok a prienik do preberaného učiva než výučba výkladom, v priebehu ktorej žiaci relatívne pasívne prijímajú informácie, ktoré im učiteľ poskytuje len na základe svojho rozhodnutia (Eliašová, 2007, s.127-130).

2.2 Základné princípy tvorivého písania

Princípy nemajú ambíciu vysvetliť všetky východiská tvorivého produkovania textu, iba majú naznačiť, ako sa vlastné pisateľské schopnosti dajú rozvíjať.

Ide o tieto tri pravidlá:

1. čítaj ako pisateľ;
2. ukazuj, nehovor;
3. objav svoj vlastný hlas.

Prvé pravidlo korešponduje s chápaním podstaty tvorivého písania ako čítania zvnútra. Medzi píšucimi a nepíšucimi čitateľmi možno pri čítaní pozorovať významné rozdiely. Praktická príprava v tvorivom písaní totiž sprevádza pisateľa rôznymi druhmi intuitívneho vnútorného porozumenia. Osvojuje si mechanizmy, podieľajúce sa na vzniku literárneho diela. Pisateľov prístup k textu sa presúva z pozície čitateľa na pozíciu konštruktívneho kritika. Tvorivé písanie je disciplína, ktorá pred pasívnou recepciou poznatkov o literárnom texte dáva prednosť žiakovi ako aktívnemu producentovi textu a rozvíja kritické čitateľské zručnosti.

Pravidlo ukazuj, ale nehovor môžeme vysvetliť v kontexte chápania tvorivého písania ako literárneho remesla, ktorému sa možno naučiť. Pisateľ postupnými krokmi nadobúda zručnosť tvoriť presvedčivý text, v ktorom namiesto nadbytočných slov a viet zapojí svoju predstavivosť a zobrazí situáciu akoby cez objektív kamery, obohatenej o možnosť zachytiť zmyslami i najmenšie detaily. Vtedy sa abstraktné stane konkrétnym. Pisateľ v texte ukáže, čo videl, počul, cítil, čoho sa dotkol a ako to všetko naňho pôsobilo.

Posledné spomínané pravidlo sa prelína s hlavným cieľom tvorivého písania, ktorým je rozvoj individuálneho štýlu pisateľa. Prvou zastávkou pri objavovaní vlastného hlasu je písanie ako expresia súkromných myšlienok. Introspektívny pohľad do zákutí svojej intimity dovoľí pisateľovi subjektívnym spôsobom vypovedať o svete a svojom vzťahu k referovanej skutočnosti. Tomuto vnímaniu tvorivého písania najviac zodpovedá písanie ako tvorivé sebaujadrnenie.

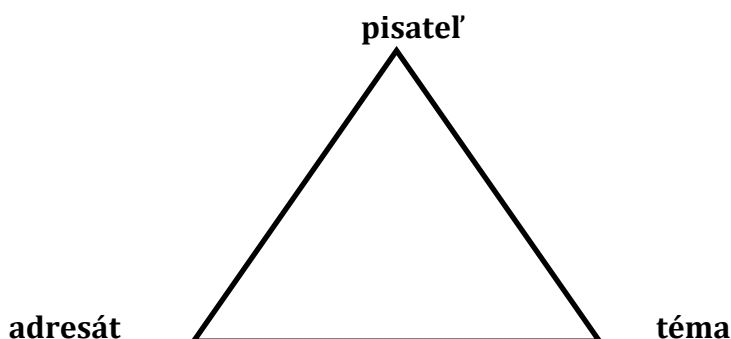
Ak by sme elementárne princípy tvorivého písania poňali z inej strany, z pohľadu vzájomného nadväzovania jednotlivých pravidiel písania a ich úloh v etapách prípravy pisateľa, došli by sme k poznaniu, že v skupine prvopisateľov treba narábať opatrne, len po častiach. Čítať ako pisateľ pre prvopisateľa znamená pokúšať sa o dokonalejšie porozumenie najprv informácií v texte, až neskôr prichádza na rad pokus o hľadanie skrytých symbolov (Klimovič, 2009, s. 35 – 37).

3 METÓDY ROZVÍJAJÚCE PÍSANIE

Písomné vyjadrovanie je mocným nástrojom na podporu a rozvoj kritického myslenia. Napriek tomuto faktu sa možnosti písomného vyjadrovania často prehliadajú. V škole stále prevláda tradičné používanie písomného prejavu, ktoré sa sústreďuje na napísaný text a nie na proces jeho tvorby. Žiaci precvičujú v škole písanie na témy vzdialenené od ich záujmov a skúseností, účelom ktorých je ukázať učiteľovi vedomosti o danej téme. Pri písaní dostáva žiak málo významných spätných informácií, a tak daná úloha preňho znamená len cvičenie, ale nie prostriedok na vyjadrenie svojich názorov. Takéto písanie odosobňuje pisateľa a odrádza ho od písania. Ak má žiak spoznať plnú silu písomnej komunikácie, musí dostať príležitosť písať na témy, o ktorých veľa vie a na ktorých mu záleží. Na jeho realizáciu však musia učitelia vytvárať prostredie a klímu, ktorá dáva žiakom voľnosť kriticky myslieť a písať. Učiť kritickému mysleniu prostredníctvom písania je efektívne vzhľadom na rozvíjanie kognitívnych činností myslenia, uvažovania a riešenia problémov, ako aj pri reflexii a tvorivej činnosti.

3.1 Voľné písanie

Písanie hrá významnú úlohu v školskej príprave na život v otvorenej spoločnosti. Umožňuje žiakom písať o skúsenostiach, ktoré sú pre nich dôležité a podeliť sa o to, čo napíšu so svojimi spolužiakmi, čo vedie k vzájomnému porozumeniu a vytváraniu spoločenstva. Písanie sa charakterizuje aj tak, že „niekto vyjadruje niekomu niečo“. Podľa tejto koncepcie pisateľ píše o niečom, o čom chce komunikovať s adresátom, ktorý sa zaujíma o obsah napísaného. Hlavné prvky tejto koncepcie vyjadruje schéma:

Ako vyplýva zo schémy, písanie je efektívne, keď pisatelia píšu o téme, ktorú si sami vybrali, a keď píšu tomu, koho si vybrali. Adresátom je často trieda, skupina žiakov i jednotlivec. Keď využijeme písanie ako nástroj myslenia, sme adresátom my sami. Píšeme preto, aby sme niečo pochopili, objasnili si, usporiadali, teda uvažovali o informáciách. Práve pri tejto koncepcii písomného vyjadrovania, dochádza k rozvoju kritického myslenia. Ak žiaci píšu o tom, o čom chcú písať sami bez zadania témy, hovoríme o voľnom písaní. Ak určíme tému, o ktorej chceme, aby žiaci písali, hovoríme o cieleňom voľnom písaní. Pri metóde voľného písania prebieha súčasne proces myslenia a písania. To vplýva na lepšie zapamätávanie si.

Metodický postup:

1. Zadanú tému napíšeme na papier. Myslíme na ňu celý vymedzený čas.
2. Píšeme voľne všetko, čo nám k danej téme napadne. Píšeme celé myšlienky.
3. Po skončení písania prekonzultujeme v dvojiciach alebo v skupinách napísané myšlienky.
4. Vyberieme myšlienky, ktoré podľa názoru dvojice alebo skupiny najviac súvisia s danou témou.
5. Najlepšie myšlienky každej dvojice alebo skupiny napíšeme na tabuľu. Vznikne celý súbor nápadov, ktoré patria k danej téme.

Ak pracujeme touto metódou s deťmi, je dôležité presvedčiť ich, že to nie je test, len voľné písanie myšlienok na papier. Deti môžu písať svoje myšlienky, ale aj také, ktoré počuli od druhých, len ich vyjadria svojimi slovami.

Pravidlá voľného písania:

- Vo vymedzenom čase (5 – 10 min.) musí byť ruka stále v pohybe, nesmie sa prestať písať. Ak nám nenapadá nová myšlienka, na okraj papiera si čmárame (bodky, čiarky, ...) – tým sa udržiava myslenie a napadne nám vždy niečo nové.
- Píšeme bez ohľadu na pravopis a gramatickú stavbu vety. Dôraz kladme na plynutie myšlienok.
- Píšeme všetko, čo nám napadá, čo nám prichádza na rozum, nezáleží na tom či to súvisí s danou témou alebo nie. Nič neškrtajme, lebo tým sa odbúrava pozornosť od základnej myšlienky.
- Písomné vyjadrovanie neznámkuje.
- Učme pisateľov nebáť sa riskovať. Je dôležité, aby uverili, že môžu voľne písať a že toto písanie – myslenie si bude učiteľ vážiť a rešpektovať.
- Vedme žiakov k tomu, aby pochopili, že na veľa otázok existuje viac možných odpovedí a že ich nápady a riešenia sú práve také dôležité ako kohokoľvek iného.
- Ak chceme, aby žiaci kriticky písali, musia dostať spätnú informáciu o svojom produkte a majú mať veľa možností diskutovať o tom, čo píšú so svojimi spolužiakmi.
- Píšeme danú tému spolu so žiakmi. Je to preto, aby žiaci videli, že aj vy ste zamestnaný a nekládli vám otázky, čím by vyrušovali ostatných a odpúťovali ich myšlienky od danej témy.

Učiteľ môže použiť túto metódu:

- pri vyučovaní novej témy, ak chceme zistiť, čo už o danej téme žiaci vedia
- pri skončení témy, aby sa presvedčil, v akom rozsahu si žiaci tému osvojili (spätná väzba pre učiteľa), zistí tiež, čo si žiaci o danej téme zapamätali

3.2 Riadené voľné písanie

Veľa námetov na písanie pochádza z hĺbky našej predstavivosti. Náročnejšie pre začínajúcich spisovateľov je naučiť sa aktivizovať svoju predstavivosť a vyvolať z nej podľa vlastnej vôle určité zážitky, preskúmať ich, vychutnať podrobnosti, spomenúť si na predstavy a dojmy a udržať ich v pamäti dostatočne dlho a jasne na to, aby si ich stihli

zaznamenať písomne. Žiaci sa musia naučiť spomaliť, pozastaviť dotieravé myšlienky a nechať pracovať svoju predstavivosť.

Cyndy Gregory (1990) navrhla spôsob, ktorým možno žiakov uviesť do procesu riadených predstáv:

Stlmte osvetlenie. Dajte na dvere nápis „Nevyrušovať.“ Povedzte žiakom, aby sklonili hlavy na lavice a zatvorili oči. Povedzte im, aby sa tri razy pomaly a zhlboka nadýchli – nie príliš rýchlo, len aby sa uvoľnili. Potom pomaly a jemne riadte ich predstavy čiastkovými, hmlistými podnetmi, aby ste pomohli každému žiakovi prebudiť v mysli určité dojmy. Vedte ich od obrazu k obrazu, od jednej časti zapamätaného alebo vymysleného zážitku k druhej, tak ako to robí sprievodca v galérii. Medzi podnetmi robte dlhšie odmlky, aby mali čas preskúmať svoje predstavy. Môžete im pripomenúť, aby neodpovedali nahlas na vaše otázky, ale odpovedali vo svojich predstavách, vo svojich myšliach. Nakoniec dajte žiakom čas na to, aby si zapísali predstavy, ktoré v nich vyvolalo cvičenie. Alebo ich môžete požiadať, aby si zapísali na papier slová alebo slovné spojenia už počas cvičenia s riadenými predstavami. Tieto slovné spojenia im pomôžu spomenúť si na predstavy, keď o nich neskôr budú písať.

Riadené písanie možno použiť aj pri písaní v odborných predmetoch. Napríklad požiadame žiakov, aby si predstavili, že sú roľníci pracujúci na poli. Môžeme žiakov viesť touto skúsenosťou nasledujúcim spôsobom. Pomaly, s prestávkami prečítame text – Príloha 1. Povieme žiakom, aby si živo predstavili to, čo počujú. Dáme im čas na to, aby si mohli urobiť poznámky. Na záver dáme žiakom 10 minút na to, aby si zapísali, čo majú na mysli. Prečítame si svoje zápisy v celej skupine alebo menších skupinách (Adamusová, 2001, s. 23).

4 TECHNIKY TVORIVÉHO PÍSANIA

4.1 Clustering (Zhlukovanie)

Charakteristika techniky: Clustering alebo zhlukovanie je technika písania, pri ktorej pisateľ pomocou riadených asociácií vytvára vlastnú schému pojmov súvisiacich s kľúčovým slovom. V posledných rokoch sa používa všeobecný názov pre rôzne prístupy k štrukturovaniu učiva a to je pojmové mapovanie. Pojmová mapa je grafická reprezentácia vedomostnej štruktúry žiaka z príslušného učiva, kde uzly (body) reprezentujú pojmy a spojnice (oblúky alebo čiary) reprezentujú vzťahy medzi pojmi.

Formy pojmových máp

Pojmová mapa – „Pavúk“

Téma je vyznačená v centre pojmovej mapy. Informácie súvisiace s hlavnou témou sa nachádzajú okolo centra.

Pojmová mapa – hierarchická

Informácie sú podávané v vzostupnom poradí podľa dôležitosti. Najdôležitejšia informácia sa nachádza na vrchole. Vetvenie pojmovej mapy určuje nadradenosť a podradenosť pojmov.

Pojmová mapa – vývojový diagram
Informácie sú usporiadané lineárne.

Pojmová mapa – systémová
Informácie sú usporiadané lineárne so zvýraznením vstupu a výstupu.

Špeciálne formy pojmových máp

Pojmová mapa – obrázková
Informácie sú prezentované obrázkovým spôsobom.

Pojmová mapa – trojdimenzionálna
Informácie sú prezentované priestorovo.

Pojmová mapa – „Mandala“
Informácie sa nachádzajú vo vnútri geometrického útvaru.

Metodický postup:

1. Vezmeme si čistý papier. Do prostriedku napíšeme kľúčové slovo, ktoré ohraničíme grafickým symbolom a farbou.
2. Napíšeme všetky asociácie, ktoré nás napadnú. Nehodnotíme a nerobíme nijaký výber. Slová vyplývajú z kľúčových slov. Každé slovo zakrúžkujeme.
3. Približne minútu alebo dve pokračujeme vo vyvolávaní a zapisovaní asociácií a nápadov, ktoré nám prídu na um na základe kľúčového slova. Slová, medzi ktorými vidíme súvislosti, spojíme čiarami.

Odporúčania pre prax: Zhlukovanie môžeme využívať na podporu učenia v mnohých situáciách a vo všetkých predmetoch. Najskôr je dobré vytvárať skupinové zhlukovanie, neskôr v pároch a individuálne. Individuálne zhlukovanie sú žiaci schopní samostatne vytvárať až v druhom – treťom ročníku základnej školy. Je vhodné a prospešné ich viesť k tvorbe zhlukovania už od prvého ročníka.

4.2 Cinquain

Charakteristika techniky: Podstatou cinquainu je naučiť žiakov zručnosti zhrnúť informácie, zachytiť myšlienky, pocity a presvedčenia do niekoľkých slov. Výslednou formou je „päťveršová báseň“, ktorá opisuje alebo reflektuje tému a slúži ako prostriedok na hodnotenie žiakovho porozumenia, prostriedok tvorivého vyjadrovania.

Metodický postup:

1. Vysvetlíme žiakom pravidlá a uvedieme niekoľko príkladov
2. Vypracujeme prvý cinquain spoločne.
3. Vypracujeme cinquain jednotlivcami.
4. Spojíme dva cinquainy do jedného (práca vo dvojiciach).
5. Prezentujeme cinquain pred skupinou alebo triedou.

Dodržujeme nasledovné pravidlá:

- 1.verš: 1 východiskové slovo (zvyčajne podstatné meno),
2. verš: 2 slová – prídavné mená, ktoré vystihujú východiskové slovo,
3. verš: 3 slová – slovesá vyjadrujúce dej, činnosť, stav východiskového slova,
- 4.verš: 4 slovná veta v ktorej sa prezentuje svoj vzťah k slovu v prvom verši,
- 5 verš: 1 slovo- synonymný výraz k prvému slovu.

Štruktúra cinquainu:

Topoľčany

Aké sú: _____

Čo robia: _____

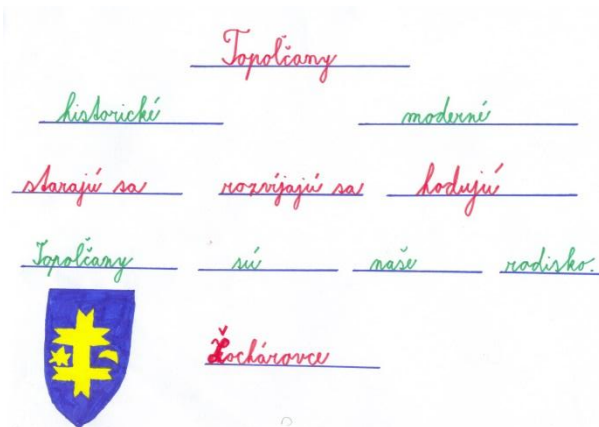
Veta: _____

Synonymum _____

Použitie: Najefektívnejšie využitie cinquainu je v záverečnej fáze hodiny prípadne zhrnutia preberanej témy, resp. tematického celku. Cinquain sa dá využiť vo všetkých vyučovacích predmetoch. Dokonca aj na hodinách matematiky, môžem napr. na tému trojuholník zistiť, čo žiaci vedia o danom geometrickom tvare alebo o pojme súčet atď.

Ukážka práce žiakov:

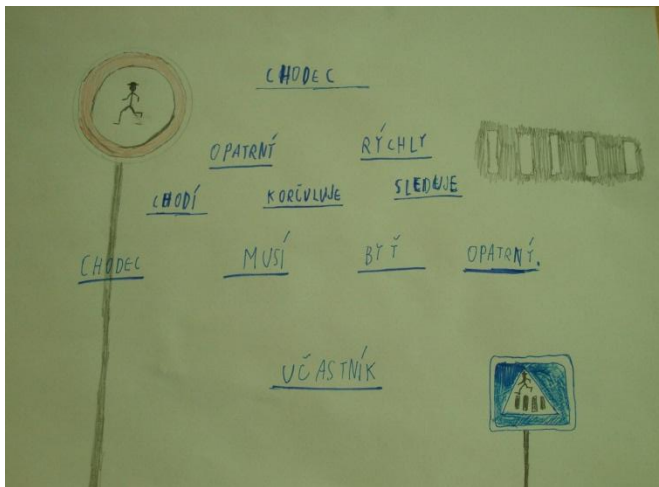
Vlastiveda 2. ročník – téma: Naša obec

Obr.č.2. Cinquain Topolčany

(foto: Hajrová M., 2013)

Prierezová téma – dopravná výchova – 2.roč.

Obr.č.3. Cinquain Chodec

(foto: Hajrová M., 2012)

Odporúčania pre prax:

Neveršovaná báseň, ako inak aj nazývame cinquain je žiakmi veľmi obľúbená. Vhodné je cinquain vypracovať najskôr na blízku tému spoločne. Napr. u mladších žiakov o Vianociach – Príloha 2, prípadne nejakom obľúbenom zvieratku. Neskôr, keď sú žiaci zvyknutí na tento spôsob zhrnutia učiva, cinquain píšú sami.

4.3 Haiku

Charakteristika techniky: Haiku je trojveršová nerýmovaná báseň, ktorá má korene v Japonsku a v tradičnej podobe sa používala na vyjadrenie pozorovania a pocitov o prírode a ročných obdobiach. Haiku „zväčša vyčaruje jemnú impresiu zo života rastlín alebo zvierat, prípadne života inokedy aj s náznakom ľahučkého humoru“. Na malom priestore môže autor vyjadriť svoju životnú skúsenosť, nadobudnuté poznanie (Klimovič, 2009, s. 121).

Metodický postup:

1. Vysvetlíme žiakom pravidlá a uvedieme niekoľko príkladov.
2. Vypracujeme prvé haiku spoločne.
3. Vypracujeme haiku jednotlivcami.
4. Prezentujeme haiku pred skupinou alebo triedou.

Štruktúra haiku :

1. verš – 5 slabík	- - -		- -	
2. verš – 7 slabík	- - -		- -	┆ -
3. verš – 5 slabík	- - -		- -	

Použitie: Štruktúra poskytuje prvopisateľovi oporu, bezpečný priestor na vyjadrenie mnohých pocitov, zároveň vyžaduje dodržanie počtu slabík. Písanie haiku môžeme so žiakmi mladšieho školského veku realizovať len vtedy keď majú zvládnuté poznatky o slabikách. Ďalším predpokladom úspešného tvorenia haiku je poznanie slovného prízvuku v slovenčine, pretože tradičné haiku okrem stanoveného počtu slov vo veršoch určuje aj rozloženie slabík v jednotlivých veršoch. Haiku by sa nemalo rýmovať, nemá názov a nepoužíva prirovnania ani iné poetické nástroje, ktoré sú bežné v iných formách.

Ukážka práce žiakov:

pre chátu ho | le rovn |
ri dá me | raj ka |
po hō cik | avu ai

Obr.č.4 Haiku – príroda

(Foto: Hajrová M., 2014)

Odporúčania pre prax:

Žiakom ukážeme najskôr obrázok či fotku, ktorá vzišla z priamej skúsenosti, náhleho „okamihu údivu“. Haiku môžeme využiť na vyjadrenie nálady, pocitov zo života zvierat, rastlín ale aj ľudí v predmetoch: prírodoveda, slovenský jazyk, vlastiveda, obohatenie.... Tvoriť haiku môžeme až keď žiaci majú utvrdené učivo o slabikách – v druhom ročníku primárneho vzdelávania.

4.4 Akrostich

Charakteristika techniky: Akrostich (gr. akros = krajný; stichos = verš) je báseň, v ktorej začiatkové písmená (slabiky) veršov (strof) čítané zhora nadol vytvárajú slovo, skupinu slov alebo vetu. Najznámejšou a najpoužívanejšou podobou akrostichu je tzv. pravý akrostich, v ktorom zhora nadol čítame meno (môže ísť o krstné meno, priezvisko). Žiaci môžu písať k menu pocity, charakter pomocou prídavných mien, vytvoriť príbeh na rozprávkovú postavu.

Metodický postup:

1. Vysvetlíme žiakom pravidlá a uvedieme niekoľko príkladov.
2. Vypracujeme prvý akrostich spoločne, napr. meno žiaka a doplníme prídavné mená – jeho vlastnosti.
3. Žiaci pracujú samostatne.
4. Prezентujeme akrostich pred celou triedou.

Použitie:

Akrostich môžeme využiť vo všetkých častiach hodiny. V predmetoch slovenský jazyk a literatúra, prírodoveda, vlastiveda, matematika, obohatenie, etická výchova, informatická výchova ...

Ukážka práce žiakov:

Informatická výchova – 2. roč. téma - Oboznámenie sa s prostredím grafického editora, ovládanie klávesnice, písanie textu. Získať zručnosti pri kreslení v grafickom prostredí a písaní klávesnicou.

Priateľský

Ohromný

Čítajúci

Iskrivý

Tvorivý

Aj

Čierny

Spoločná práca žiakov 2. A triedy šk. rok 2013/2014

Abecedár

G- Gustáv

H- hrá s

I- Ivanou

J- jokera a pijú detskú

K- kávu, potom si nakreslia

L- logo

*Spoločná práca žiakov 3. A triedy šk. rok
2013/2014*

M- moja

N- noha

O- opuchla, lebo som

P- pri

R- robotníkovi na stavbe

S- spadol

Odporúčania pre prax:

Akrostich často využívame pri predstavovaní sa. Napíšeme svoje mená pod seba a k jednotlivým písmenám píšeme svoje vlastnosti. Napr. na etickej výchove, kde často bývajú zmiešané skupiny detí. Na hodinách prírodovedy pri preberaní zvierat žiaci dopisujú vlastnosti zvierat a k začiatočným písmenám. Keď už žiaci majú akrostich osvojený môžeme postupne zvyšovať počet slov v jednom verši. Okrem pravého akrostichu existuje aj alfabetický akrostich, v ktorom sú začiatočné písmená veršov zoradené abecedne. Aj táto forma akrostichu je vhodná pre žiakov mladšieho školského veku, dokonca viditeľne ponúka priestor na prepojenie jazykovej zložky a slohu (jazykové vyučovanie – poradie písmen slovenskej abecedy, sloh – tvorba abecedára).

4.5 Niekedy tu(Niekedy som)

Charakteristika techniky: Pri realizácii tejto techniky využívame obrázky z novín a časopisov ako prvotný podnet. Pisateľ si vyberie obrázok podľa ľubovôle a pozoruje ho. Tvorí nerýmovanú báseň s trojveršovou stavbou, v ktorej sú začiatky veršov vopred stanovené.

Metodický postup:

1. Výber obrázku.
2. Pozorovanie obrázku.
3. Pripisovanie k obrázku svojich postrehov – odpovedí na otázky učiteľa čo žiak na obrázku vidí, čo sa tam nachádza, no tiež na otázky na prvý pohľad neviditeľných vecí (napr. emócie ľudí, radosť, bolesť, zlú predtuchu, stres a pod.)
4. Pomenovanie miesta na obrázku toto pomenovanie zároveň slúži ako nadpis básne.
5. Individuálne písanie do štruktúry básne.
6. Písanie básne vo dvojiciach – spojíme dve básne do jednej.
7. Prezентujeme báseň pred celou triedou.

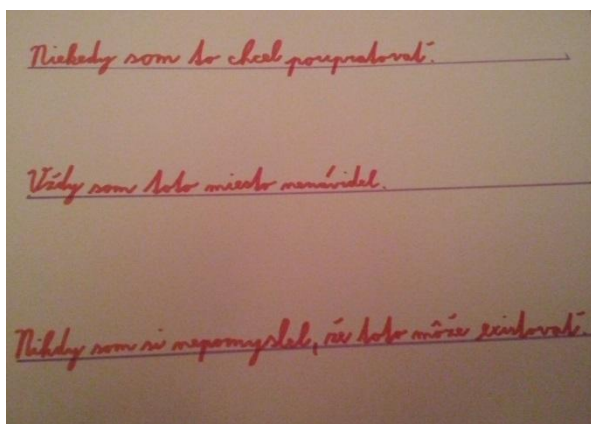
Štruktúra básne:

1. verš: Niekedy tu ...(Niekedy som...)
2. verš: Vždy tu ...(Vždy som...)
3. verš: Nikdy tu ...(Nikdy som...)

Použitie:

Techniku možno využiť pri príprave opisu miesta alebo prostredia, pri príprave charakteristiky osoby alebo jej karikatúry. Vo vyučovaní vlastivedných a prírodovedných predmetov, napr. ako predlohu na opis obce, miestnej kultúrnej pamiatky, alebo ako predlohu na tvorbu textu o charaktere krajiny.

Ukážka práce žiakov:

Obr.č.5 Niekedy tu – príroda

(Foto: Hajrová M., 2014)

Odporúčania pre prax:

Úlohou pisateľa je doplniť začaté verše pomocou materiálu, ktorý si zhromaždil v prípravnej fáze. Formulovaním jednoduchých výpovedí do vopred určenej schémy predídeme možnému problému tej skupiny pisateľov, ktorá nevie, ako začať. Tvar schémy, ktorú treba doplniť, si môže učiteľ aktualizovať podľa typu obrázkov i cieľa pri rozvíjaní pisateľských zručností.

4.6 Zmena perspektívy

Charakteristika techniky:

V tejto technike ide o zmenu hľadiska, pohľadu rozprávača, prípadne lyrického subjektu. Pisateľ sa vyjadruje za predmet, ktorý mu bol určený, resp. ktorý si vybral. Cieľom tvorenia textov so zmenenou perspektívou je stimulovať pisateľovu flexibilitu myslenia. (Klimovič, 2009, s. 133 - 134)

Metodický postup:

1. Výber predmetu, témy spoločne pre všetkých žiakov.
2. Pracuje každý sám.
3. Čítanie prác- prehovorov predmetov.

Použitie:

Zmenu perspektívy môžeme využívať na podporu učenia v mnohých situáciách a vo všetkých predmetoch.

Ukážka práce žiakov:

Aktovka

Som pekná a farebná. Veľa toho každý deň unesiem. Nepáči sa mi, ako sa vo mne zabúdajú desiate. Veľmi potom zapáчам. Fúj. Chcem, aby sa môj majiteľ polepšil.

Adam žiak 3.A triedy

Odporúčania pre prax:

Najčastejšie využívaná zmena perspektívy je na hodinách slohu. Keď žiaci sa snažia vcítiť napr. do svojej aktovky. Sťažujú sa aká je ťažká, aký je v nej neporiadok a pod. vznikajú veľmi zábavné a zaujímavé texty, pre žiakov sa tak písanie stáva zábavou. Zmena perspektívy sa však dá využiť aj na iných hodinách napr. prírodovede, keď sa preberá učivo o kvetoch, či zvieratách žiaci sa môžu vcítiť do konkrétneho kvetu, či zvieratá a písať o ňom.

4.7 Inzerát

Charakteristika techniky:

Inzerát alebo stručné tlačové oznámenie má za cieľ na malej ploche povedať a vystihnúť všetko dôležité. Je textom, ktorý je zvyčajný v bežnom živote. Tvorba textu inzerátu učí pisateľa kondenzovať informáciu a sústrediť čitateľa na najpodstatnejšie znaky ponúkaného alebo hľadaného predmetu. (Klimovič, 2009, s. 113)

Metodický postup:

1. Vysvetliť žiakom formu inzerátu, typické slová – slovesá , stručnosť inzerátu.
2. Vybrať tému, prípadne rozprávkového hrdinu, ktorý podáva inzerát.
3. Žiaci pracujú individuálne.
4. Vzájomné čítanie inzerátov.

Použitie:

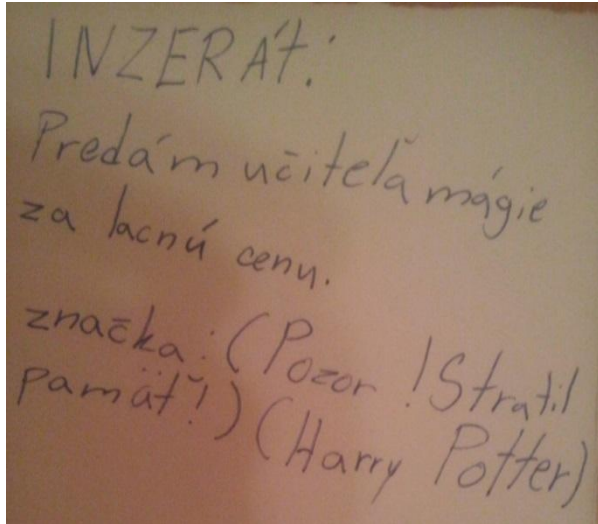
Písanie inzerátov sa dá využiť v ktorejkoľvek časti hodiny a v rôznych predmetoch. Najčastejšie slovenský jazyk, prírodoveda, vlastiveda ...

Ukážka práce žiakov:

Predám lampu.

Zn. Aladin

Filip žiak 3.A triedy

Obr.č.6 Inzerát – Harry Potter

(Foto: Hajrová M., 2014)

Adam žiak 4.A triedy

Odporúčania pre prax:

Dbáme na to, aby inzerát obsahoval slovesá typické pre tento druh : hľadám, kúpim, vymením, ponúkam... Žiaci by mali použiť maximálne 8–12 slov. Okoreniť tvorbu inzerátov však možno viacerými spôsobmi. Jednou je svet rozprávok. Úlohou pisateľa je zvoliť si rozprávkového hrdinu, ktorý má čím prispieť do rubriky s inzerátmi.

5 NAŠA PRÍRODA – RÔZNORODOSŤ PÍSANIA

5.1 Všeobecná charakteristika aktivity

Cieľová skupina: 4. ročník ZŠ

Časová náročnosť: 2 hodiny

Hlavný cieľ aktivity: spoznať a naučiť sa vnímať okolitú prírodu, zlepšiť pisateľské zručnosti, vzbudiť environmentálne cítenie

Čiastkový cieľ aktivity: vedieť samostatne pracovať, zopakovať si pisateľské techniky, vedieť prezentovať svoju prácu.

Vymedzenie kompetencií: mať pozitívny vzťah k svojmu okoliu, poznať aktivity tvorivého písania, sociálne a komunikačné kompetencie, kompetencie v oblasti práce s informáciami, kompetencie riešiť problémy

Vyučovacie predmety: slovenský jazyk, prírodoveda – vyučovací blok

Pomôcky: papier, písacie potreby, označenie pracovných staníc, lep, obrázky prírody

5.2 Postup a organizácia činností žiakov

a) Motivácia

Krátky rozhovor o prírode okolo nás, v okolí našej školy. Páči sa Vám? Čo by sa dalo zlepšiť? Ako by sme si ju mali chrániť? Nastolíme reálnu problémovú situáciu, ako môžeme osobne prispieť k tvorbe zdravotne bezpečného, nerizikového životného prostredia, v ktorom by nemali miesto odpadky, divoké skládky, nedisciplinovanosť detí i dospelých, ničenie majetku alebo škodenie prírode. Motivujeme žiakov, že najkrajšie práce môžu byť uverejnené v školskom časopise.

b) Činnosti

V triede máme vytvorené pracovné stanice. Vysvetlíme princíp práce v pracovných staniach. Žiakov rozdelíme do skupín v ktorých začnú pracovať. Postupne, každý žiak svojim tempom sa presúva z jednej pracovnej stanice do ďalšej. V každej pracovnej stanici (na laviciach) je zadanie úlohy, ktoré plní na kancelársky papier s ktorým sa postupne presúva.

Zadané úlohy:

Pracovná stanica č. 1

Napište Akrostich na slovo PRÍRODA

Príloha 3

Pracovná stanica č. 2

Pozrite sa na svet očami jarnej púpava, ktorá nemôže vyrásť, lebo je privalená plastovou fľašou od minerálky. Napíšte text, v ktorom sa púpava sťažuje na ľudskú nedbalosť. Použi techniku Zmena perspektívy.

Príloha 4

Pracovná stanica č. 3

Opíšte miesto najväčšieho znečistenia vo vašom okolí. Použi techniku Niekedy tu ...

Príloha 5

Pracovná stanica č.4

Vyber si obrázok, na ktorom je zachytená príroda v neporušenom stave, a druhý obrázok, kde je príroda znečistená. Ku každému obrázku pridajte komentár, vyjadrujúci vašu životnú skúsenosť. Použite metódu Haiku.

Príloha 6, Príloha 7

Pracovná stanica č. 5

Napíšte inzerát, v ktorom hľadáte nové životné miesto pre semenka chránenej rastliny, ktorá by bez vašej pomoci padla za obeť novému športovisku.

Príloha 8

c) Záverečné hodnotenie aktivity

Žiaci po skončení práce v pracovných staniach odprezentujú svoje hárky listov, na ktorých majú svoje práce tvorivého písania. Prácu každý žiak prečíta, ohodnotíme ju navzájom potleskom, ktorý si vyberie (najobľúbenejší potlesk, napr. mušličkový, motýlikový a pod.). Práce si v triede vystavíme. Urobíme si krátku reflexiu, ako sa deťom pracovalo, ako sa pri tom cítili ...

5.3 Skúsenosti a postrehy z realizácie aktivity

Aktivity boli realizované v triede, kde žiaci mali osvojené všetky spomínané techniky písania. Žiaci mohli pokojne bez vysvetľovania pracovať na stanovištiach svojim vlastným tempom. Učiteľ bol iba facilitátorom. Žiaci boli rozdelení podľa čísel do skupín. Každý pracuje individuálne a presúva sa podľa svojho pracovného tempa. Pracovná stanica č. 1 bola pre žiakov asi najľahšia, pomerne rýchlo sa im darilo napísať akrostich. Žiaci sa presúvali v skupine podľa toho, kde bolo voľné miesto v pracovnej stanici. Pracovná stanica č. 2 trvala žiakom dlhšie, je dobré ich ohraničiť počtom viet, napr. 4-5 viet. Pretože niektorí žiaci mali tendenciu sa viac rozpisovať. Pracovná stanica č. 3 technika Niekedy tu... má pevnú štruktúru, takže práca išla žiakom rýchlejšie. Pracovná stanica č. 4 mala okrem obrázkov, ktoré boli pripravené pre každého žiaka aj ako pomôcku - štruktúru haiku, aby sa žiakom lepšie tvorilo. Haiku bola pre žiakov asi najťažšia pracovná stanica. Pracovná stanica č. 5 bola pre žiakov asi najzábavnejšia.

Inzeráty píšú žiaci s radosťou, píšú sa im ľahko aj preto, že sú krátke. Postupne ako žiaci dokončovali svoje práce sa zhromažďovali na koberci v triede, kde si už medzi sebou priebežne čítali a ukazovali svoje práce. Pre krátkosť času sme čítali iba niekoľko ukážok z každého pracovného centra. Všetky práce však boli vystavené v triede. Podľa otázok v rámci reflexie sa práca žiakom páčila. Najlepšie „výtvory“ sme si sľúbili, že postúpime do školského časopisu.

ZÁVER

Tvorivé písanie sa stáva v poslednom čase predmetom diskusií mnohých odborníkov z radov pedagógov i psychológov, ktorí sa snažia zakomponovať kreatívne písanie do vyučovacích osnov v základných či stredných školách. Písanie je totiž nielen prostriedkom exprese človeka, je to aj nástroj myslenia. V tomto duchu možno o písaní uvažovať ako o oblasti zasahujúcej do všetkých predmetov v školskom vzdelávacom programe primárneho vzdelávania. Komplexné rozvíjanie písania spočíva v uváženom a systematickom využívaní techník tvorivého písania v spoločenskovedných i prírodovedných oblastiach, nielen v jazykovom či literárnom vyučovaní a výchove.

Pokúsila som sa predostrieť tvorivé písanie ako vhodnú oblasť pôsobenia na tvorivosť detí mladšieho školského veku. Konkrétnymi ukázkami niekoľkých techník písania som chcela ukázať variabilitu využitia písania vo viacerých vyučovacích predmetoch. V poslednej kapitole opisujem využitie jednotlivých techník vo vyučovacom bloku, kde žiaci riešia problémovú situáciu – ochranu životného prostredia v okolí svojej školy. Jednotlivé pisateľské techniky prinúti žiaka uvažovať o nastolenom probléme a aktivizuje sa v ňom snaha po individuálnom riešení situácie. Každá textová úloha však vyžaduje dôslednú a premyslenú prípravu učiteľa.

Špecifické stratégie písania, ktoré som v práci opísala rozvíjajú základné myšlienkové procesy, podnecujú využívať jazyk tvorivo, učiť žiakov kriticky myslieť. Schopnosť kriticky myslieť sa vo všeobecnosti považuje za jeden z cieľov výchovy a vzdelávania. Rozvíja sa predovšetkým navodzovaním aktivity žiakov, a to cez situácie a úlohy, riešenie problémov a využívaním takých metód, foriem a prostriedkov, ktoré nedovoľujú tvoriť myšlienkové stereotypy.

Žiaci, s ktorými sa takýmto spôsobom pracuje už od druhého ročníka, budú písať bez obáv o pravopis alebo o to, či píšu správne. Naučia sa samostatne rozmýšľať, vyjadrovať myšlienky a spolupracovať s ostatnými. Zvyknú si na takýto spôsob výučby, bude pre nich prirodzené vedieť vyjadriť svoje pocity ústne aj písomne. Okrem toho, že žiaci sa naučia tvorivo písať, naučia sa aj prezentovať svoju prácu. Po každom použití niektorej techniky si žiaci svoje „výtvory“ navzájom čítajú, prezentujú. Nehodnotíme ich známku, nehodnotíme im pravopis, hodnotíme ich ústne. Chválime a povzbudzujeme každého žiaka za jeho výkon, nenútime ho prezentovať, pokiaľ si to neželá. Žiaci sa postupne častým používaním takýchto metód osmelia a neboja sa svoju prácu aj prečítať pred ostatnými spolužiakmi, a dovoľia ju aj vystaviť, prípadne uverejniť v školskom časopise, čo môže byť výraznou motiváciou pri ich práci.

Detská túžba je nekonečná, detský úsmev nežný a milý. Záleží od nás – učiteľov, aby pre žiakov bola škola miestom, kde sa tešia na niečo nové, kde pracujú v príjemnej atmosfére bez stresu, kde sa pri práci dáva šanca aj tým najslabším a rozvíja sa tvorivosť talentovaných žiakov.

Vyučovanie sa tak skutočne stáva hrou a je pre deti vzrušujúcim, príjemným, nezabudnuteľným zážitkom, a škola naozaj „dielňou ľudskosti“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. ADAMUSOVÁ, Mária et al., 2001. Projekt Orava v praxi. Občianske združenie Orava pre demokraciu vo vzdelávaní. 2001. ISBN 80-968664-0-0
2. ELIÁŠOVÁ, Viera et al., 2007. Na stope slovám. Štátny pedagogický ústav. Bratislava. 2007. ISBN 978-80-89225-35-4
3. KLIMOVIČ, Martin. 2009. Tvorivé písanie v primárnej škole. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2009. ISBN 978-80-8068-982-7
4. PETRASOVÁ, Alica. 2008. Kriticky mysliaci učiteľ – tvorca kvality školy. Prešov: Metodicko – pedagogické centrum Bratislava, alokované pracovisko Prešov. 2008. ISBN 978-80-8045-517-0
5. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 – primárne vzdelávanie

Internetové zdroje

6. http://www.mpcedu.sk/library/files/v._ndorov_met_dy_a_formy_pr_ace_podporuj_ace_kritick_myslenie_iakov_zo_szp.pdf (dostupné 8.3.2014)
7. http://www2.statpedu.sk/buxus/docs/kurikularna_transformacia/publikacia.pdf (dostupné 10.3.2014)

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Cvičenie na riadené písanie

Príloha 2 Cinquain Vianoce

Príloha 3 Akrostich – Príroda

Príloha 4 Zmena perspektívy

Príloha 5 Niekedy tu

Príloha 6 Haiku

Príloha 7 Obrázky prírody

Príloha 8 Inzerát

Ty a Tvoja rodina vykopávate zemiaky.

Cítiš hladkú drevenú rúčku. Aký máš pocit v rukách?

Počúvaj zvuk, ktorý vydáva motyka, keď sa zarýva do hlíny.

Ohmatávaš prstami zemiak. Cítiš, ako hlina zasychá na pokožke tvojich rúk.

Postav sa. Aký pocit máš v chrbte?

Obzri sa okolo seba. Cítiš prenikavý vietor skorej zimy.

Aký pocit vyvoláva na tvojej koži?

Poobzeraj sa okolo seba. Čo vidíš?

Tam je vaša malá chatrč, schúlená medzi ostatnými. Ako vyzerajú?

Aký máš pocit v žalúdku?

Nad čím práve premýšľaš?

Pomenuj strach, ktorý sa skrýva v tvojich myšlienkach.

Pomenuj nádej, ktorá ťa drží pri živote.

VIANOCE

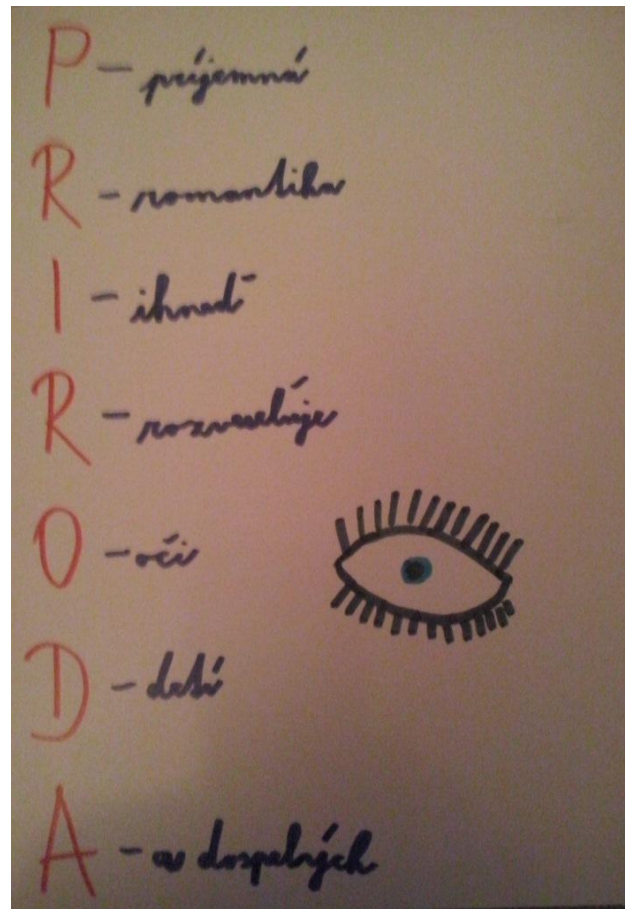
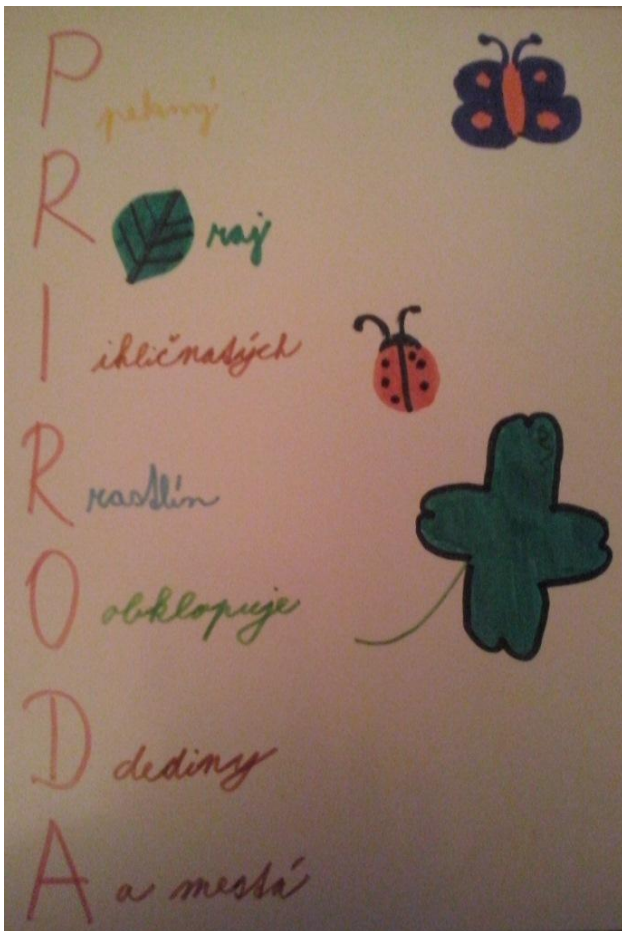
Aké sú? veselí štedré

Čo robia? potia nadávajú zblížujú

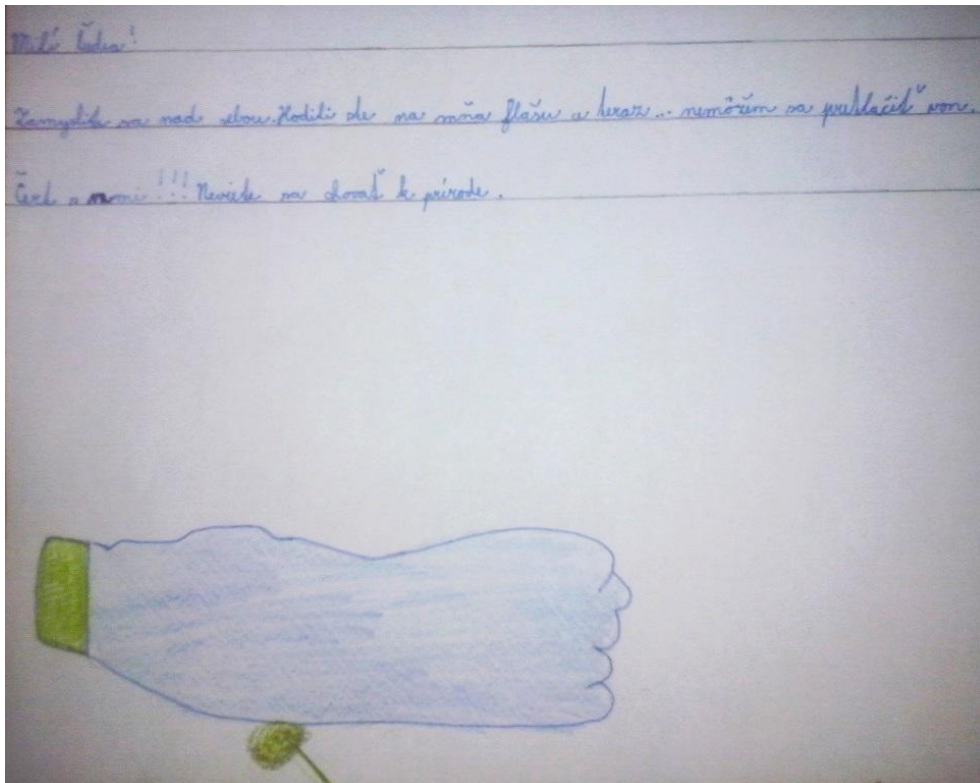
Veta su sviatky lašty a pokoj

Zhrnutie Sviatok

Príloha 3 Akrostich – Príroda

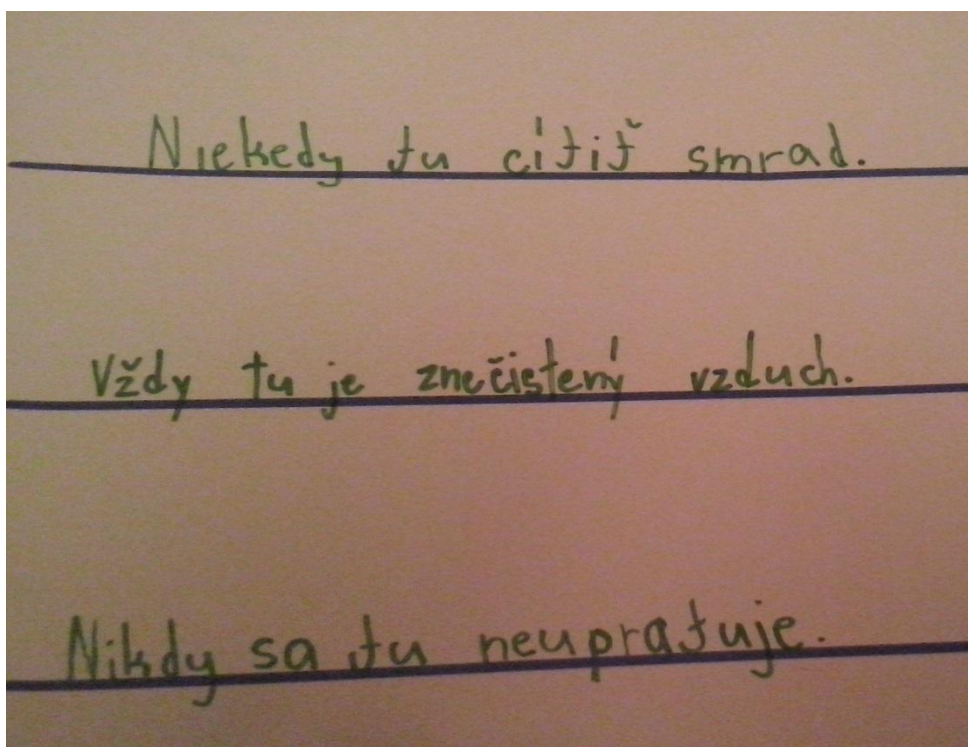

Príloha 4 Zmena perspektívy

Prečo ľudia zahadzujú odpadky do trávy, keď majú koše?!
Nerozumiem, ako môžu znečisťovať prírodu!
Keby som bola na mieste človeka potrestala by som ich.

Príloha 5 Niekedy tu

Pri no da | kras ma
no na ni | kre ly | kind ni
ne de li | poh lad

Príloha 7 Obrázky prírody

Hľadám vhodné miesto na zasadenie vzácného semienka chránenej rastliny v Topoľčanoch.
Budeme vdácní za každú pomocku.
Email: skryjposka@comcast.sk
Zn: Zachráňte hrdy

Hľadám robnú plochu pre semienka vzácnnej rastliny.
Pomôžte! Futbalové ihrisko nechceme.
Kontakt: 09 04 312 022
Zn: Admerna

Hľadám miesto pre semienka chránenej
rastliny. Prosím pomôžte. Admerna: dospelí -
obed v reštaurácii. Dieťa dostane leporelo.
Kontakt: 0903781789.
Značka: Ochrana prírody.